

ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΣ

ΜΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 1

«Ορίζοντας τον φανατισμό»

ΤΟ ΑΚΟΛΟΥΘΟ κείμενο του ιταλού φιλοσόφου Νορμπέρτο Μπόμπιο (1909-2004) είναι ένα απόσπασμα από το λήμμα «Φανατισμός», που έγραψε για το βιβλίο των Norberto Bobbio, Nicola Matteucci, Gianfranco Pasquino «Il Dizionario di Politica» (UTET, 2004).

Τα τελευταία χρόνια, οι παρελάσεις των νεοναζί αυξάνονται. Εδώ, ένας νεανικός στρατός του μίσους στην Ουγγαρία. Ως φανατισμό εννοούμε την τυφλή υπακοή σε μιαν ιδέα, την οποία υπηρετούμε με πεισματικό ζήλο, ως το σημείο να ασκούμε βία για να υποχρεώσουμε άλλους να την ακολουθούν και να τιμωρούμε όποιον δεν είναι διατεθειμένος να την ενστερνίστει. Στην έννοια του φανατισμού υπονοείται ότι η ιδέα στην οποία είναι αφοσιωμένος ο φανατικός είναι μια ιδέα εσφαλμένη και επικίνδυνη, που δεν αξίζει να την ενστερνίζεται κανείς με τόση επιμονή. Σε τούτο ο φανατισμός αντιτίθεται στον ενθουσιασμό: ενθουσιώδης είναι ο οπαδός μιας ιδέας ευγενικής, μεγαλόψυχης ή φιλάνθρωπης. Συνέπειες μιας φανατικής στάσης και νοοτροπίας είναι η μισαλλοδοξία για τις ιδέες των άλλων και ένα πνεύμα μανιώδους προσηλυτισμού που δεν αποφεύγει τα βίαια ή και απάνθρωπα μέσα.

Ο φανατισμός συνδέεται γενικά με το δογματισμό, δηλαδή με την πίστη σε μιαν αλήθεια ή σε ένα σύστημα αληθειών, που από τη στιγμή που θα τις αποδεχθούμε δεν πρέπει πλέον να τίθενται υπό αμφισβήτηση και που αρνούνται τη συζήτηση με άλλες. Σε μια κοινωνία στην οποία μια ομάδα φανατικών παίρνει το προβάδισμα, γεννιέται ως αντίδραση και διαδίδεται το πνεύμα του κομφορμισμού.

Ο κομφορμισμός απαντάει στον πεισματικό ζήλο του φανατικού με τον δειλό ζήλο εκείνου που δεν θέλει να διατρέξει τον κίνδυνο να καταδιωχθεί για τις ιδέες του, με την υποτακτική και δουλική αποδοχή των αληθειών των άλλων, αν και στο βάθος δεν τις πιστεύει.

Ο εχθρός και των δύο είναι το κριτικό πνεύμα, η χρήση του λόγου που ενισχύεται από την εμπειρία. Το κριτικό πνεύμα εναντίον της έξαψης των φανατικών διδάσκει την αίσθηση του ορίου και την αρετή της ανεκτικότητας και εναντίον της υποταγής των κομφορμιστών υποκινεί την αμφιβολία και μας μαθαίνει να σκεφτόμαστε με το δικό μας μυαλό, δρώντας άλλοτε σαν φραγμός και άλλοτε σαν κέντρισμα.

Όπως στο φανατισμό αντιπαρατίθεται, για το καλό, η ανεκτικότητα, έτσι του αντιπαρατίθεται, για το κακό, ο κυνισμός (με τη συνήθη και όχι με τη φιλοσοφική έννοια του όρου). Ο φανατικός πιστεύει με ακραίο τρόπο σε μία μόνον ιδέα. Ο κυνικός δεν πιστεύει σε καμιά, αλλά είναι διατεθειμένος να επωφεληθεί από όλες ανάλογα με το όφελος που θα αποκομίσει.

Το νόημα που σήμερα δίνουμε στη λέξη φανατισμός και όλα όσα κατανοούμε με αυτήν την έννοια συνδέονται στενά με την πολεμική των φιλοσόφων του Διαφωτισμού. Η λέξη φανατισμός έχει στη

γλώσσα τους ένα ευρύτατο νόημα: υποδεικνύει όλα όσα αυτοί καταπολεμούν και θα ήθελαν να δουν να χάνονται από τον κόσμο για την ευτυχία του ατόμου και την πρόοδο της ανθρωπότητας, δηλαδή τη Θρησκευτική δεισιδαιμονία και τις ολέθριες συνέπειές της, τους πολέμους, τις διώξεις, τα μαρτύρια της πυράς.

Αν θα θέλαμε να εκφράσουμε με μια διατύπωση το συνολικό νόημα της μάχης του Διαφωτισμού, δεν θα μπορούσαμε να την ορίσουμε καλύτερα παρά ως την πιο εκτεταμένη και λαϊκή διανοητική μάχη εναντίον του φανατισμού που διεξήχθη ποτέ (...).

Η διαφορά ανάμεσα στους Διαφωτιστές, οι οποίοι έβγαιναν από δυο αιώνες θρησκευτικών πολέμων, και σε μας έγκειται στο ότι ο φανατισμός στον οποίο αυτοί επιτέθηκαν ήταν σχεδόν αποκλειστικά Θρησκευτικός, ενώ εκείνος του οποίου την εμπειρία έχουμε σήμερα είναι σχεδόν αποκλειστικά πολιτικός. Τα ιστορικά πρόσωπα που ενσάρκωσαν το φανατισμό ήταν ένας Τορκεμάδα, ένας Καλβίνος, έτσι όπως είναι για μας οι διάφοροι Γκέμπελς των ολοκληρωτικών καθεστώτων.

Οι Διαφωτιστές συνέδεαν το φανατισμό με τις μεγάλες θρησκείες, όπως η εβραϊκή, η χριστιανική ή η μουσουλμανική, και αντιπαρέθεταν σε αυτές, εξιδανικεύοντάς την, τη φιλοσοφική θρησκεία του Κομφούκιου, έτσι όπως εμείς τον συνδέουμε με τις ακρότητες των εθνικιστικών κινημάτων, με τον κομμουνισμό, τον μηδενισμό, τον ρατσισμό και γενικά με δικτατορικά καθεστώτα που αντιπαρατίθενται σε καθεστώτα ελευθερίας.

Η άλλη βαθύτερη διαφορά ανάμεσα σε μας και στους φιλοσόφους του Διαφωτισμού αναφέρεται στις αιτίες και στις θεραπείες. Εκείνοι έβλεπαν στην άγνοια του απλού λαού (που την εκμεταλλεύονταν οι πονηροί) τη μεγαλύτερη αιτία της πρόληψης που γεννούσε τα φαινόμενα του ατομικού και συλλογικού φανατισμού. Και ανάγοντας το πρόβλημα σε μια πάλη του φωτός του λόγου ενάντια στα σκοτάδια της προκατάληψης, δεν έβλεπαν άλλη θεραπεία παρά μόνο τη διάδοση μιας γνώσης βασιζόμενης στο λόγο και στην εμπειρία.

Εμείς, έπειτα από την πιο τρομερή έκρηξη συλλογικού φανατισμού που υπήρξε ποτέ, το ναζισμό, είμαστε λιγότερο βέβαιοι για τις αιτίες και λιγότερο ήσυχοι σχετικά με τις θεραπείες.

Η ιστορική εμπειρία μάς έχει διδάξει ότι οι κοινωνίες οι πιο αμόλυντες από τον φανατισμό είναι εκείνες στις οποίες η διανοητική και πολιτική εκπαίδευση τείνει όλο και περισσότερο να βασίζεται στην ελεύθερη συζήτηση των ιδεών μάλλον και όχι στη διδασκαλία ήδη καθορισμένων συστημάτων αλήθειας, και των οποίων το καθεστώς εμπνέεται από την αρχή της πολλαπλότητας των δρόμων πρόσβασης στην αλήθεια και επομένως από την άρνηση μιας κρατικής φιλοσοφίας ή ιδεολογίας που θα είναι άλλη από εκείνη της ειρηνικής συνύπαρξης όλων των φιλοσοφιών ή ιδεολογιών.

ΘΑΝΑΣΗ ΓΙΑΛΚΕΤΣΗ

«KEIMENO 2»

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn%3AANd9GcQkOu1N4DcrFX1ZOB0ko-L4HrI4ZxIA61y2GA&usqp=CAU>

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Οι αδερφοφάδες (απόσπασμα)

Μα ξαφνικά, γιατί; ποιος έφταιξε; Καμιά μεγάλη αμαρτία δεν πλάκωσε το χωριό· όπως πάντα οι χωριανοί νήστευαν τις σαρακοστές, Τετάρτη και Παρασκευή δεν έτρωγαν κρέας και ψάρι, δεν έπιναν κρασί, πήγαιναν κάθε Κυριακή στη λειτουργία, έφερναν πρόσφορα, έκαναν κόλλυβα, ξομολογούνταν και μεταλάβαιναν, γυναίκα δε σήκωνε τα μάτια της να κοιτάξει ξένον άντρα, άντρας δε σήκωνε τα μάτια να κοιτάξει ξένη γυναίκα, όλοι ακλουθούσαν τη στράτα τού θεού...Όλα πήγαιναν καλά και ξαφνικά, εκεί πού ήταν ο θεός σπλαχνικά σκυμμένος κατά το ευτυχισμένο χωριό, απόστρεψε πέρα το πρόσωπό του. το χωριό ευτύς σκοτείνιασε, κι ένα πρώι φωνή σπαραχτικά ακούστηκε στην πλατεία του χωριού: «Ξεριζωθείτε, οι Δυνατοί της Γης προστάζουν, φύγετε! Όλοι οι Έλληνες στην Ελλάδα, όλοι οι Τούρκοι στην Τουρκιά! Πάρτε τα παιδιά σας, τις γυναίκες σας, τα κονίσματα, ξεκουμπιστείτε! Δέκα μέρες διορία».

Θρήνος σηκώθηκε μέσα στο χωριό, σάστισαν γυναίκες κι άντρες, πήγαιναν κι έρχονταν κι αποχαιρετούσαν τους τοίχους, τους αργαλειούς, τη βρύση του χωριού, τα πηγάδια. Κατέβαιναν στην ακρογιαλιά, κυλίονταν στα χοχλάδια του γιαλού, αποχαιρετούσαν τη θάλασσα κι έσερναν μοιρολόι. Δύσκολα, δύσκολα πολύ, μαθές, ξεκολνάει η Ψυχή από τα γνώριμά της νερά κι από τα χώματα! Κι ένα πρώι ο γέρο παπα-Δαμιανός, μοναχός του, δεν αφήκε τον τελάλη, μήτε τον άλλο νιότερο παπά, τον παπα-Γιάνναρο, μοναχός του σηκώθηκε αξημέρωτα, πήρε σβάρνα το χωριό, γύριζε από πόρτα σε πόρτα, φώναζε: «Στ' όνομα του θεού, παιδιά, ήρθε η ώρα!»

Από τις βαθιές αυγές χτυπούσαν λυπητερά οι καμπάνες, οληνύχτα οι γυναίκες ζύμωναν, οι άντρες διαγούμιζαν βιαστικά από τα σπίτια τους ότι μπορούσαν να πάρουν μαζί τους, κάπου κάπου μια γριούλα έσερνε ακόμα το μοιρολόι, μα οι άντρες, με πρησμένα μάτια, γύριζαν και της φώναζαν να πάψει. Τί φελούν τα κλάματα; είπε ο Θεός θα γίνει, ας γίνει το λοιπόν να ξεμπερδεύουμε! Και γρήγορα γρήγορα, προτού να λυγίσει η Ψυχή μας και πριν καλά καλά να καταλάβουμε τη συφορά. Ελάτε, γρήγορα χέρια, βρε παιδιά! Ας φουρνίσουμε τα ψωμιά, ας σακιάσουμε όσο αλεύρι μπορούμε, μακρινή

πολύ 'ναι η στράτα, ας πάρουμε μαζί μας ό,τι μας χρειάζεται για να ζήσουμε, τσουκάλια, σκάφες, στρώματα, άγια κονίσματα, μη φοβάστε, αδέρφια! Οι ρίζες μας δεν είναι μονάχα εδώ κάτω στη γης, πιάνουν και τον ουρανό και θρέφονται και γι' αυτό η ράτσα μας είναι αθάνατη. Όρτσα το λοιπόν, παιδιά, Κουράγιο!

Φυσούσε αγέρας, χειμώνας καιρός, τα κύματα είχαν αγριέψει, ο ουρανός γεμάτος σύννεφα. Κανένα αστέρι. Οι δυο παπάδες του χωριού, ο γερο-Δαμιανός κι ο μαυρογένης παπα-Γιάνναρος, πηγανόρχουνταν μέσα στην εκκλησιά, μάζευαν τα κονίσματα, το άγιο δισκοπότηρο, τ' ασημένιο Βαγγέλιο, τα χρυσοκέντητα άμφια, στέκουνταν κι αποχαιρετούσαν τον Παντοκράτορα, που ενέδρευε ζωγραφισμένος στον τρούλο, ο γερο-Δαμιανός γούρλωνε τα μάτια και τον κοίταζε. πρώτη φορά είχε δει πόσο ήταν άγριος, πως έσφιγγε τα χείλια του με θυμό και καταφρόνεση και κρατούσε το Βαγγέλιο σαν κοτρόνα κι ετοιμάζουνταν να το σφεντονίσει κατακέφαλα στους ανθρώπους.

Κούνησε ο γερο-Δαμιανός το κεφάλι ήταν χλωμός, αδύναμος. Ρουφηγμένα τα μαγουλά του, δεν τού 'μεναν στο πρόσωπο παρά δυο μάτια μεγάλα. Τού 'χαν φάει το κορμί η νήστια, η προσευκή κι η αγάπη για τους ανθρώπους. Κοίταζε με τρόμο τον Παντοκράτορα, τόσα χρόνια και πώς να μην τον δει! Στράφηκε στον παπα-Γιάνναρο : «Έτσι άγριος ήταν πάντα;» έκαμε να τον ρωτήσει, μα ντράπηκε.

— Παπα-Γιάνναρε, είπε, κουράστηκα. Μάζεψε εσύ τα κονίσματα που θα πάρουμε μαζί μας και τ' άλλα να τα κάψουμε, παιδί μου, κι ο θεός θα μας συχωρέσει, να τα κάψουμε να μην τα μαγαρίσουν οι Αγαρηνοί. Και μάζεψε τη στάχτη, μοίρασέ τη στους χωριανούς, να την κρατούν φυλαχτό. Κι εγώ θα σηκωθώ να κουρταλώ τις πόρτες και να φωνάζω: Ήρθε η ώρα!

Πήρε να ξημερώσει — μέσα από μαύρα σύννεφα πρόβαλε ο ήλιος, φαλακρός, άφρωστος. Ένα φως θλιψμένο άγλειψε το χωριό, ξεχάσκισαν οι πόρτες, κατάμαυρες. Λάλησαν λιγοστά κοκόρια, για στερνή φορά, απάνω στις κοπριές της αυλής. Άνοιγαν οι στάβλοι, πρόβαιναν τα βόδια, τα μουλάρια, τα γαϊδουράκια και πίσω τους τα σκυλιά κι οι άνθρωποι. Μύριζε το χωριό ψωμί ξεφουρνισμένο.

— Νά 'χετε την ευκή του θεού, παιδιά μου, παρακαλούσε ο γερο-Δαμιανός και πήγαινε από το ένα σπίτι στο άλλο, μην κλαίτε, μη βλαστημάτε. Θεού 'ναι θέλημα, μπορεί και για καλό μας. Σίγουρα για καλό μας! Πατέρας μαθές είναι ο θεός. Γίνεται ένας πατέρας να θέλει το κακό των παιδιών του; δε γίνεται! Θα δείτε το λοιπόν, παιδιά μου, πως ο θεός μας έχει ετοιμάσει εκεί πέρα πιο καρπερά χωράφια να ριζώσουμε. Σαν τους Όβραίους ξεσκωνόμαστε κι εμείς από τη γη των άπιστων και πάμε στη Γη της Επαγγελίας! Εκεί τρέχει το μέλι και το γάλα και τα σταφύλια γίνονται ένα μπόι ανθρώπου.

Την παραμονή του μισεμού κίνησαν όλοι μαζί, λιτανεία, άντρες και γυναικόπαιδα, για το μικρό χαριτωμένο νεκροταφείο απόχω από το χωριό, ν' αποχαιρετήσουν τους προγόνους. Ανακλαημένος ήταν ο καιρός, τη νύχτα είχε βρέξει και κρέμουνταν ακόμα στα φύλλα της ελιάς σταλαγματίες βροχή. Και κάτω το χώμα ήταν μαλακό και μύριζε. Ο παπα-Δαμιανός πήγαινε μπροστά, ντυμένος τα καλά του άμφια, με το χρυσοκεντημένο πετραχήλι του και με το ασημένιο Βαγγέλιο στην αγκαλιά του, πίσω του ακολουθούσε ο λαός, και στερνός, ουραγός, ο παπα-Γιάνναρος, με το ασημένιο σικλί γεμάτο αγιασμό και με την αγιαστούρα του από φουντωμένο δεντρολίβανο. Δεν έψελναν, δεν έκλαιγαν, δε μιλούσαν,

πήγαιναν βουβοί, σκυφτοί και μονάχα κάπου κάπου μια γυναίκα στέναζε, ένα βαθύ Κύριε, ελέησαν! ακούγονταν από κανένα γέρικο στόμα κι οι νέες μανάδες είχαν ανοίξει τον κόρφο τους και βύζαιναν τα μωρά τους. Έφτασαν στα κυπαρίσσια, έδωκε μια ο παπάς, άνοιξε την πορτούλα, μπήκε, και πίσω του ο λαός. Οι μαύροι ξύλινοι σταυροί ήταν μουσκεμένοι, μερικά φαναράκια έκαιγαν στους τάφους, μισοσβημένες φωτογραφίες πίσω από το γυαλί μαρτυρούσαν πως ήταν οι κοπέλες, πως ήταν οι λεβέντες με τα στριφτά μουστάκια, όταν εζούσαν. Κατασκορπίστηκε ο λαός, βρήκε καθένας τον αγαπημένο του τάφο, έπεσαν κάτω οι γυναίκες και προσκύνησαν το χώμα, οι άντρες, όρθιοι, έκαναν το σταυρό τους και σφούγγιζαν με την άκρα του μανικιού τους τα μάτια. Ο παπα-Δαμανός στάθηκε στη μέση του κοιμητήριου, σήκωσε τα χέρια: — Πατέρες, φώναξε, Παππούδες, έχετε γεια! Έχετε γεια, φεύγουμε! Δε μας αφήνουν πια οι Δυνατοί της Γης να ζούμε πλάι σας, να πεθάνουμε και να ξαπλώσουμε πλάι σας, να ξαναγίνουμε κι εμείς χώμα μαζί σας. Μας ξεριζώνουν!

Ανάθεμα στους αίτιους! Ανάθεμα στους αίτιους! Ανάθεμα στους αίτιους!

Σήκωσε ο λαός τα χέρια στον ουρανό, σήκωσε βουή μεγάλη: Ανάθεμα στους αίτιους!

Κυλίστηκαν όλοι χάμω, φιλούσαν το μαλακωμένο από τη βροχή χώμα, το 'τριβαν στην κορφή τού κεφαλιού τους, στα μάγουλα, στο λαιμό, έσκυβαν, το ξαναφιλούσαν. Φιλούσαν τους πατέρες και τους παππούδες, φώναζαν: «Έχετε γεια!».

Προχώρησε με την αγιαστούρα του ο παπα-Γιάνναρος και πήρε αράδα να ραντίζει τα μνήματα.

— Έχετε γεια! Έχετε γεια! φώναζαν ακολουθώντας οι συγγενείς των πεθαμένων, έχετε γεια, αδέρφια, ξαδέρφια, παππούδες! Σχωρέστε μας που σας αφήνουμε στα χέρια των Αγαρηνών, δε φταίμε εμείς, ανάθεμα στον αίτιο!

[πηγή: Νίκος Καζαντζάκης, Οι αδερφοφάδες. Μυθιστόρημα, έκδ. Ελένης Καζαντζάκη, Αθήνα 1973 (7η έκδ.)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α:

A.1. Να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο των τριών πρώτων παραγράφων μέσα σε 60 -80 λέξεις.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Β:

B.1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το «Κείμενο 1», τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος:

- 1.Ο φανατισμένος άνθρωπος υιοθετεί και υπηρετεί συνήθως μια εσφαλμένη ιδέα.
- 2.Η έννοιες του φανατισμού και του ενθουσιασμού είναι σχεδόν ταυτόσημες.

- 3.Ο φανατισμός συνδέεται άρρηκτα με τον δογματισμό.
4.Ο κομφορμισμός έρχεται ως απόρροια του φανατισμού.
5.Οι κοινωνίες που δεν είναι ιδιαίτερα φανατισμένες τείνουν να είναι πνευματικά και πολιτικά πιο ελεύθερες ,σε σχέση με άλλες που υστερούν μορφωτικά ή διέπονται από ανελεύθερα καθεστώτα.

Μονάδες 10

- B.2.α.**Να βρείτε τον τρόπο ανάπτυξης της πέμπτης παραγράφου του «κειμένου 1».

Μονάδες 7

- B.2.β.** «Το κριτικό πνεύμα εναντίον της έξαψης των φανατικών διδάσκει την αίσθηση του ορίου και την αρετή της ανεκτικότητας και εναντίον της υποταγής των κομφορμιστών υποκινεί την αμφιβολία...». Να εντοπίσετε το είδος της σύνταξης. Έπειτα να τη μετατρέψετε στην αντίθετή της και να εξηγήσετε το λόγο που την επέλεξε ο συγγραφέας.

Μονάδες 8

- B.3.**Να αποσυμβολίσετε την εικόνα του «κειμένου 2».Να παραθέσετε τα σχόλιά σας, μέσα σε μία παράγραφο 50-70 λέξεων.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

- Γ.1.**Σε ποιο είδος φανατισμού αναφέρεται ο συγγραφέας του «κειμένου 3»;Προσιδιάζει καθόλου η συγκεκριμένη μορφή φανατισμού με σύγχρονα γεγονότα, που βιώνει η ανθρωπότητα; Να αναπτύξετε την άποψή σας σε 90-110 λέξεις.

Μονάδες 8

- Γ.2.**Ποιό είδος αφηγητή χρησιμοποιείται στο «κείμενο 3» και τι είδους εστίαση υφίσταται.;Τεκμηριώστε πειστικά τη θέση σας.

Μονάδες 7

ΘΕΜΑ Δ

- Δ.1.**Σε μία εισήγηση που θα εκφωνήσετε στη Βουλή των Εφήβων , να ενημερώσετε τους συμμαθητές σας για τις πιθανές συνέπειες, που έχει ο φανατισμός σε όλες του τις εκφάνσεις, τόσο στο άτομο όσο και στην ίδια την κοινωνία(300-400 λέξεις).

Μονάδες 30